

INTRODUCCIÓ

Nosaltres creem a la plena llum del dia, sense segona intenció i sense cap misteri, una unió activa, un ordre laic militant del dever privat i social, nuc'eu vivent de la futura societat.

JULES LAGNEAU

En tot fenomen que nosaltres ne diem de mort hi ha aparellat un germe de vida, i vice-versa. Ben mirat, la mort mateixa no sembla altra cosa que fecondació, i la vida consumpció, talment són inseparables els fenomens d'una i altra. La vida i la mort, que nosaltres crèiem enemigues, són en realitat amigues inseparables, germanes bessones, que van de bracet per l'Univers creant i destruint mons com per juguina. La mateixa catastrofe geologica que enfonsa vells continents corcats en els abims de l'oceà, n'aixeca altres de nous i riallers als

antípodes, am la matematica precisió d'una balança; i en absolut no pot dir-se que hi hagi ni mort ni vida, sinó solament una certa força misteriosa que, servint-se sempre de la mateixa materia, teixeix i desteixeix formes sèns treva, com en son teler la dòna d'Ulises.

Fixant-nos en l'organisme social, es un fet remarcable en l'història que mai cap vella institució s'enderroca sense deixar als seus peus plantada la llevor d'altra o altres parelles que seran sos hereus en ses funcions envers els homes: talment un arbre gegant i secular que s'ajeu consumit a l'embat de la ventada, mes deixant sempre, drets, entorn sa soca venerable, munió de tendres brots que muntaran desde ara més ufans am les cendres i despulles del vell cos que ls va engendrar.

Aquest fet providencial, que s revela sempre que una institució de la vida social trontolla, devé extraordinariament notable per sa força i extensió quan es la mateixa societat la que perilla. Es l'instint mateix de conservació que ella comparteix am l'animal i am la planta lo que aleshores treballa vivament pera pellar la ferida que corromp la seva existencia i emmetzina la seva sang: així en el cos d'un ferit que lluita desesperadament am la mort, per dessota la corrupció de la nafra l teixit novell va formant-se, que, expel·lint tota la malura, li retornarà l'equilibri, la salut i la vida. L'hu-

manitat no pot quedar ni queda mai sense soplug. Quan una de les grans catedrals de la pensa humana s'ensorra, facil es a la vista atenta destriar entre l fum i la polsaguera de la conflagració ls fonaments inamobibles ja preparats a rebre la primera pedra del temple esdevenidor, i, closa entre ls murs massius, la sagrada cripta perdurable on se congreguen els pocs fidels que remanen després de la dispersió i l'apostasia generals. Es en aquest oblidat refugi on se crea i s'organisa la nova maçoneria que ha de bastir la nova fàbrica, i aquest amagatall tant ronec i tenebrós devé l ventre sempre verge on s'acompleix el misteri inefable d'una nova encarnació del Fill de Déu. Poc saben aquells maçons de la magnitud, de l'estructura, de la configuració, de la força ni de la solidesa, del nou bastiment que preparen. Res d'això poden saber, i ni tant sols sen preocupen. No més saben que una veu interior, un instint invencible, com el de les abelles que treballen dins l'arna, els empeny i els guia en llur tasca aspre i silenciosa, i a aquella veu, a aquell instint obeeixen, amb una fe i una constancia tant més fermes com més vana i més folla es la dissipació del món bulliciós que trampela al llur damunt.

Una nova i potent manifestació d'aquesta llei providencial s'està verificant a hores d'ara, i es aquesta nova revelació de l'etern Esperit

de Vida que s'obre pas rapidament entre nosaltres, el motiu que m porta a endreçar-vos la paraula. Avui ja no es pera ningú cap misteri que en l'herencia que l segle XIX ens ha deixada no tot són glories i esplendors, i que l titulat segle de les llums té també l seu costat de tenebres. Quan alguns dels seus grans pensadors i profetes llençaven energics crits d'alarma al descobrir sota sa brillant vestimenta paoroses ombres del mal que ells sols aleshores veien, era molt natural que fossin escarnits i tinguts per boigs i fanatics per una generació tant frevola com inflada per l'orgull d'un fals progrés. Mes heus-aquí que l dia es vingut en que tot-hom ha degut fer-se cabal de la realitat d'aquells temors. Ara, passat el deliri del triomf i l'enlluernament de l'apoteosi, el món se troba com el tronera dissipat després d'una nit de disbauixa; i aquelles veus abans ofegades pel tumult i l'exaltació dels savis i poderosos comencen a preocupar a les multituds.

No cal gastar paraules en demostrar l'existencia de plagues socials per tot-hom reconegudes. Car en la daurada copa de delicies que l progrés científic i industrial oferien a l'humanitat, un cop esbullats els torrents de bromera que l'omplien, què es lo que resta en substancia? Sols les mares amargantes, el residu paorós de la qüestió social. Aquest horrible espectre que endola totes les nostres festes, enverina

tots els nostres plaers, paralisa totes les nostres forces, es devingut una veritable obsessió en el món civilisat, que traspua sinistrament en totes les manifestacions de sa vida — llibres, periodics, converses, teatres. I com voleu que altrament sigui? La destrucció dels vells ideals socials, morals i religiosos que tant dolçament breçaven a les antigues nacions, es un fet, trist pot-ser, però innegable — trist, ben trist pera aquells que no tenen forces ni coratge pera cercar-ne d'altres superiors; joiós, augustament joiós pera aquells a qui la Vida Nova inflama. Els déus antics són morts, i inutills els esforços que alguns fan pera ressucitar-los. I desde aleshores era inevitable l'estat d'anarquia en que han caigut els esperits, i que en formes cada dia més terribles se manifesta arreu en totes les classes socials — anarquia, no en el sentit vulgar de la paraula, sinó en el seu sentit més pregon; no ls excessos més o menys monstruosos d'alguns infeliços esgarriats, sinó l'infeliç i esgarriat estat de l'esperit social de que aquestes atrocitats no són sinó una conseqüencia fatal i una revelació contundent; plaga nova, inedita, sèns precedent ni analogia en l'istoria de l'humanitat; la més negra i més horrible de les que jamai l'han flagellada, puix amenaça ja no sols al cos del individu, sinó a l'esperit, a les arrels mateixes de la vida social, que es l'única real i possible pera l'home — digna pa-

riona, en l'esglai de sa mortal tenebror, de la gloriosa esplendor del segle que l'ha vista nàixer. Aquest es el costat tenebrós de la moderna civilització de que us parlava, al qual totes ses llums superbes no basten pera esclarir; aquesta es la paorosa plaga que ns han llegada els nostres pares, de la qual tots ne patim, anque molts no se n'adorguin, i que tots estem en el dever imperiós de combatre.

Mes malgrat tot l'horror i tota la miseria de l'hora actual, és aquest un moment august i solemne com pocs se n'hagin registrat en l'història. En mig de l'esverador silenci de la negra nit que ns envocalla, s'ouen remors misterioses, extranyes frisanes, i allà d'enllà de l'horitzó s destria una estreta i palida faixa de claror que sembla presagiar el naixement d'un nou dia. Recordeu-vos d'aquella llei providencial a que he aludit, que, com la lluna al flux i reflux de l'oceà, sembla presidir al de l'immensa corrent de vida que ns emporta; i si us feu ple cabal de la fonda gravetat del perill present, no us extranyarà que, en proporció a l'importància del mal, sigui la reacció d'aquella força vital que lenta i silenciosa, però sèns desmaiar, va preparant per sota la restauració i la salut necessaries.

Sí, amics meus, el cos social, anque posat en el llit de l'agonia, per causa del desacord i de la lluita despiadada dels seus ele-

ments, panteja encara per la vida, i, en mig de la profunda i esglaiadora anarquia moral que devora les seves celules, encara hi ha esperits positius que amb una fe y fermesa heroiques treballen pera restablir l'equilibri perdut i retornar a la societat, am l'harmonia i la pau, la salut, la vida i la bellesa que li manquen. Arreu del món apareixen cada dia noves marques d'una extranya activitat, reveladora d'una nova vida que comença, i s manifesta ja tant potent i plena de sava com si talment prenguésses forces de la mateixa corrupció que la circonda.

D'aquesta extranya activitat, d'aquesta nova vida, es de lo que voldria parlar-vos. Mon cor, sadoll de mil impressions rebudes que la traeixen, voldria comunicar quelcom d'elles a vosaltres que tant necessitats esteu de paraules vitals i que tant ben preparats veniu pera rebre-les. Mes al voler posar en obra l meu projecte, grans dubtes m'assalten respecte a la possibilitat de fer-ho satisfactoriament. No es que cregui difícil demostrar l'existència d'un moviment que s tradueix en fets tant universals i tant patents com els que vaig a exposar. Arreu per totes les branques de l'activitat humana, ciències, arts, literatura, política, indústria, fins en ses manifestacions tant superficials com les modes i les maneres socials, se traeix aquesta tendència, que, com

una reacció contra la que darrerament ha privat i ha emmotllat les societats, se manifesta oposant als vells subjectivisme i individualisme anarquics, un objectivisme social, humanitari, constructor; als vells escepticisme i pessimisme, les guspieres d'una nova fe reflexiva i científica i l'esperança en el progrés indefinit de l'humanitat; i a la vella concepció negativa de la vida, una sana concepció positiva i harmonica. Però es quan se tracta de definir el seu esperit i de precisar la seva direcció que ls dubtes comencen. En primer lloc, aquest moviment ha passat per aquelles fases de fecondació i germinació que la gestació de tota gran idea atravesa; també aquesta gran corrent de vital importancia pera l'humanitat ha tingut els seus períodes d'evangelisació i de catacombres de que fa poc parlavem; i ara tot just acaba de nàixer a la plena llum del dia, ara tot just comença a donar al món raó de la seva existencia amb els tímids i balbucejants assaigs d'organització que han d'esser l'objecte d'aquest treball. Volums a cents s'han omplert am l'obra dels grans sembradors de l'idea; volums sencers caldria omplir pera fer l'història, avui ignorada, de la seva germinació oculta. Tot aquest llarg i obscur procés caldria posar en evidencia pera representar-nos aproximadament el seu actual aspecte. Lluny de mi tal pretenció; que ni ls

temps són encara madurs pera realisar-la, ni mes forces a posta pera tant grossa tasca. Mes encara, fet això, ens fóra difícil, pera no dir impossible, definir am justesa l' moviment. Aquest, en efecte, com tots els fundament humans, tots els que responen a una necessitat vital pregonament sentida, presenta, com he dit, tal varietat d'aspectes, se manifesta en tal diversitat de formes, moltes d'elles traidores, dèceptives o contradictories entre sí, que fóra boja empresa tractar de registrar-les totes i resumir-les en un contorn general. Lluny de mi, també, semblant pretenció. Les meves aspiracions són més modestes. El moviment, tal com es avui en dia, indecís, confós i fluctuant, creuat i minat de contracorrents locals, com en tota gran corrent que comença, presenta, no obstant, linies generals prou marca-des pera esser clarament distingible, senyals de direcció prou distintes pera haver pogut ser batejat amb els noms equivalents d'*idealista-social*¹, *etic-social*, o simplement *etic*², que prou indiquen son caracter i finalitat. Els seus principis, que porten a res menys que a la reforma integral de la societat partint dels seus elements fonamentats, l'individu i la vida moral, després d'haver sigut vesllumats o revelats pels

1) Jacques Bardoux: *Le Mouvement idéaliste et social dans la littérature anglaise au XIX siècle.* — J. Ruskin.

2) Alfred Moulet: *Le Mouvement éthique.*

Goethe, els Shiller, els Richter, predicats pels Carlyle, els Ruskin, els Michelet, els Quinet, cantats pels Hugo, els Whitman, els Novalis, enfondits i depurats per Emerson, metodica-ment definits i desenrotllats per Compte (pera no citar més que ls caps de colla), després d'assaonar més o menys pregonament la concien-cia col·lectiva, han entrat avui d'una manera franca i decidida en el camí de l'experiencia. Mercès al zel i a l'activitat dels llurs apostols, han descendit del món de les idees i dels som-nis pera traduir-se en munió d'experiments formals d'aplicació immediata. D'aquests, els uns, com les Associacions de Cultura Etica ¹, fundades primer per en Felix Adler als Estats Units, i exteses després per tot el món civili-sat, s'ocupen en mantenir la puresa i la virtua-litat dels principis, i, d'una manera general, en fer-los observar en totes les esferes de la vida humana, influint directa o indirectament en proxims i estranys. Mes altres entren de ple en el camp de l'acció educativa, amb assaigs directes de reintegració social, inspirats en els mateixos principis, i d'aquests darrers, que am fets palpables i exemples vivents vénen a mos-trar la força i la trascendencia del moviment, es dels que vull parlar-vos.

Vosaltres, obrers, que esteu sempre en

¹) Un detallat estudi d'aquesta institució se troba en l'obra d'Alfred Moulet citada en l'última nota.

contacte am la primera materia del món, que arrossegueu els peus lentament, i no alceu mai la vista de la terra que trepitgeu, sou natural-ment desconfiats de teories utopiques i abo-mineu predicacions fantasioses. Sols al fet, a lo actual, vos adheriu com al vostre fosc terroç. Doncs bé, de fets solament vinc a parlar; fets nètis i eloqüents, que exposaré simplement a la vostra consideració, a fi de que vosaltres matei-xos pogueu formar-ne judici i aprofitar l'exem-ple i la guia, que no dubto us donaran, en l'aspre i noble empresa de l'institució que ara ns acobla.

I qui mellor que vosaltres podrieu ser l'au-ditori d'aquesta humil dissertació; vosaltres, que amb el vostre novell Institut sou en el nos-tre país testimoni vivent del mateix ideal que vinc a predicar-vos? Es per això, amics meus, que desde l'començ de les vostres tasques m'he sentit invenciblement atret per la claror que d'aquest centre irradiava; i es per això que ara m teniu disposat, no sols a donar-vos, sinó a rebre, llum, a l'explicar quelcom de lo que imperfectament he après, i que fóra ciencia morta i esteril si ls vostres cors, arrelats i bategant a l'unissó amb el cor de la terra, no vinguessin a fecondar-ho am llur vital escalfor.

*
* *

Les experiencies de que anem a tractar se

refereixen exclusivament a Anglaterra, o, millor dit, als països de llengua anglesa, i França, que són els que han pres l'avançada en aquest camí. Treballs semblants se fan i se segueixen am divers exit i activitat a Belgica, Alemanya, Suècia, Rússia, Àustria, Hongria, Suiça, Espanya, mes nosaltres ens limitarem als primers, per creure que enclouen els tipos més purs i perfets de la llur classe, i basten per si sols pera donar una idea de l'importancia i vitalitat del moviment que ns ocupa.

Els *Settlements* i els *Ruskin Halls* a Anglaterra, i les Universitats Populars a França són els models que examinarem. Totes nascudes am pocs anys de diferencia, les tres institucions, anque aparegudes en medis diferents, responen a diverses necessitats de moment, i partides de distints centres d'acció, i malgrat llurs naturals diferencies i fins divergencies de forma i organisió, filles d'aquelles circumstancies, presenten tant mateix tal comunitat d'esperit i tendencies, tants trets generals de consemblança, que es impossible, a qui un poc les conegui, no agrupar-les baix un sol nom de familia. I no es que pugui qualificar-se de casual aquesta coincidencia. No n'hi ha al món de casualitats: sols hi ha coincidencies explicades o inexplicades, totes subjectes a lleis immutables, per més que sovint desconegudes.

«Les idees floten en l'aire», i ara, com sempre i arreu, les mateixes causes han produït els mateixos efectes. Malgrat aquelles diferencies, es evident que l'aparició d'aquestes institucions obeeix a condicions més fondes i a necessitats del temps generalment sentides. El fracàs del sistema politic-economic modern, en ses antigues promeses de regeneració i benhaurança socials, era ja a les darreries del segle XIX tant evident, que no podia deixar d'alarmar als pensadors imparcials. Per altra part, les solucions de les escoles socialistes i comunistes que aquell mateix fracàs havia fomentat, no han semblat a la llarga, passat l'enlluernament natural que produïren, altra cosa que dorades pindoles de *cura-ho tot*, bones sols pera entretenir l'immensa set de justicia de les multituds, però abocades a un fracàs tant gran, en cas d'esser provades, com el dels sistemes que volen reemplaçar. Fills uns i altres del fals principi proclamat pels enciclopedistes i posat en pràctica per la revolució: «Mudeu les lleis i mudareu l'home», tots adoleixen del mateix defecte, no ofereixen com a solució altra cosa que fórmules abstretes més o menys enginyoses, i no es am fórmules de cap mena, sinó amb actes positius com els homes s'entenen. No es sols el sistema, sinó principalment l'home que cal reformar pera fer-lo just i feliç. *Non est leges sine moribus*, i

avui, com sempre, tota la qüestió social es en el fons una qüestió moral. La comprensió o l sentiment d'aquest vici d'origen, cada dia més manifest, es la causa principal de la decadència d'aquelles escoles que d'alguns anys ençà s fa sentir, i es precisament aquest sentiment general de decepció lo que ha produït alhora en els dos països el gran moviment de reforma ètica-social del qual són una manifestació ls presents instituts.

Tant a Inglaterra com a França, que són les nacions que primer han sofert dels errors moderns, els desenganyats, solitaris al principi, han augmentat rapidament en nombre fins a formar llegió. D'ells, els que no s'han llençat en el negre desesper de l'anarquisme han comprès aviat la necessitat d'unir-se i de cercar, entre tots els homes sense distinció de sexe, raça, classe, religió, nació o partit, una intel·ligència simplement humana pera resoldre ls grans problemes de l'humanitat. La major part, procedents de les universitats, de la classe obrera i dels grups socialistes i agitadors — intel·lectuals, obrers i reformadors socials, tots preocupats del triple fracàs de la ciencia, de l'industria i de la politica, tots igualment resolts a cercar una solució humana i harmonica a aquells problemes, s'han reunit en petits centres pera ajudar-se mutualment amb els aventatges de l'associació. Independentment

ment uns d'altres, tots aquests cercles realisen la llur tasca d'una manera íntegra i radical; no dirigint-se a l'home fet, tal com l'han determinat els errors de les passades generacions, pera conduir-lo cegament per determinades vies, sinó intentant fer de cap a peus l'home nou, membre autonom de la futura societat, conreant totes ses aptituds i facultats i ajudant-lo a pendre plena possessió de sa consciencia, a fi de que, coneixent-se a sí mateix i la posició que ocupa en el món, pugui cercar per sí sol i lliurement el seu camí; volen reformar la societat no en teoria, ni desde l llibre, la cathedra, la trona o ls bancs de les cambres legislatives, sinó, de fet, en el carrer, en la casa, començant per l'individu, — no l'individu ideal, anonim, que s'inventa la ciencia, sinó l real, el ser humà en tota l'integritat de sa vida, individual i social, física, intel·lectual i moral; i no començant pels altres, pel veí, sinó per sí mateix, pel jo, que es lo que més dol. I això ho realisen amb un ample esperit de concordia i tolerancia. Sense exigir cap renunciament a les conviccions individuals, siguin les que siguin, no afecten com a cors cap credo religiós, social ni politic. Tots entren amb un peu d'absoluta igualtat en el lliure examen i pública discussió, totes les opinions són igualment considerades i respectades, no s'exclueix sinó l'exclusió, no s rebutja sinó

l'intolerancia. La cooperació es llur metode especial; la solidaritat es llur esperit. Conscients de la gran força que aquestes donen, units tots com a membres d'un sol cos, cada individu aporta, dins del limit de ses facultats, son propi tribut a l'obra comuna—l'obrer, estudiant i educant-se; l'intel·lectual, ensenyant i observant; el reformador, comprovant i experimentant al viu els seus somnis i projectes. Cançats tots de fórmules buides i de principis abstrets, han decidit de primer entuvi donar-se una forta i lleal abraçada, inaugurant ja així de fet la fraternal intel·ligencia que s proposen establir entre tots els homes. Institucions fundades pera cercar les bases i preparar l'adveniment d'una societat mellor, són ja en sí petites mostres, assaigs parcials, proves palpables, de la mateixa societat que cerquen. Alhora clubs, escoles, universitats, gimnasis, iglesies i gabinets d'experimentació, totes responen a les mateixes necessitats, obeeixen a la mateixa consigna i poden ostentar com divisa les memorables paraules d'un de llurs evangelistes més fervents que m'han servit de lema.